

doğa) şehri hakkında geniş bilgiler vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, I, 330; a.mlf., *Mu'cemû'l-üdebâ'*, XIV, 39; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, I, 182, 187, 227, 231; II, 12, 250, 382; Sehâvî, *el-l'ân bi't-tevbih*, s. 250; Makkarî, *Nef'hu'l-ğîb*, I, 125, 197-199, 202, 290-296, 459, 466; III, 150-153, 179, 181, 182, 386, 405, 490; F. P. Boigues, *Ensayo bio-bibliográfico sobre los historiadores y geografos arábigo-españoles*, Madrid 1898, s. 123-124; *İzâhu'l-meknûn*, II, 186; *Hediyetü'l-ârîftn*, II, 164; Hüseyin Münis, *Târîhu'l-coğrafiyye ve'l-coğrafiyyin fi'l-Endelüs*, Kahire 1986, s. 452-461; Lutfî Abdülbedî, "Naşşun Endelüsiyyün cedid kıt'atün min Kitâbi Ferhâti'l-enfûs l'bn Gâlib", *MMMA* (Kahire), I/2 (1375/1955), s. 272-310; H. Monés, "İbn Ghalib", *El²* (Fr.), III, 795; Mehdi Cellî, "İbn Gâlib", *DMBİ*, IV, 352-354.

CÂSİM EL-ÜBÜDÎ

İBN GÂNİM, İzzeddin

(عزالدين ابن غانم)

İzzüddin Abdüsselâm b. Ahmed
b. Gânim el-Makdisî
(ö. 678/1280)

Mutasavvıf, vâiz ve edip.

Kudüs'te doğdu. Mutasavvıf bir aileye mensuptur. Dedesi Gânim b. Ali el-Makdisî, Kudüs'ün haclıların işgalinden kurtarılmasının ardından buraya yerleşmiş ünlü bir şeyh olup daha çok manzum olmak üzere tasavvufî eserler kaleme almıştır. Gânim b. Ali'nin Ahmed ve Abdullah adlı iki oğlundan İbn Gânim'in babası olan ilki, dünya işleriyle pek ilgilenmeyen ve uzlet hayatı yaşayan bir kişi olarak tanıtılmaktadır. İbn Gânim'in yetişmesinde asıl rolü dedesi üstlenmiştir.

Önceleri Kur'an ilimleriyle meşgul olan İbn Gânim bu konuda önemli bir seviyeye ulaştı. Daha sonra vaaz etmeye başladı ve kısa sürede meşhur oldu. Mısır'a giderek Kahire'ye yerleşti ve orada bir zâviye kurdu. Ancak gördüğü iltifata rağmen ailesine duyduğu özlem sebebiyle Kudüs'e döndü. Oradan Dimaşk'a geçerek Emeviyye Camii'nde etkili vaazlar verdi. Vaaz meclislerine tanınmış kimselerin de katıldığı bildirilmektedir. 675 (1277) yılında gerçekleştirdiği hac ziyareti esnasında Mekke şerifiyle Takıyyüddin İbn Dakikül'îd, Tâceddin el-Fezârî, İbnü'l-Acîl gibi ünlü şahsiyetlerin de bulunduğu bir topluluğa Mescid-i Harâm'da edebî değeri yüksek bir hutbe irat ettiği kaydedilmektedir (hutbenin metni için bk. Yûnîni, IV, 20-22). İbn Gânim Şevval 678'de (Şubat 1280) Kahire'de vefat etti ve Bâbünnasr Kabristanı'na defnedildi.

İbn Gânim'in başlıca ilgi alanı tasavvuf olmuştur. İrşad üslûbuyla yazdığı ve edebî birikimini başarılı bir şekilde ortaya koyduğu eserlerinde tasavvufî terim ve remizlerin açıklanmasına ağırlık vermiş, zaman zaman kendi tasavvufî tecrübesini aktarırken mecazi ve sembolik anlatıma başvurmuştur. Ayrıca devrinde tasavvufa yöneltilen ağır eleştirileri şer'î ve akilî deliller ileri sürerek cevaplandırmaya çalışmıştır. Yer yer Hallâc-ı Mansûr, Cüneyd-i Bağdâdî, Bâyezîd-i Bistâmî gibi mutasavvıfların şatihyelerinin açıklanması bu savunma gayretinin bir parçasını oluşturur.

Eserleri. 1. *Keşfü'l-esrâr 'an hikemi't-tuyûr ve'l-ezhâr*. Otuz yedi bölümden oluşan eserde mutasavvıflara ait özel tecrübeler kuşların ve çiçeklerin dilinden sembolik bir tarzda anlatılmış, metin içine yer yer şiirler serpiştirilmiştir. Bazı araştırmacılar tarafından isim benzerliği sebebiyle İzzeddin b. Abdüsselâm'a nisbet edilen eserin (İzzeddin b. Abdüsselâm, *Muhtasarü'l-fevâ'id*, neşredenin girişi, s. 82). Çeşitli baskıları yapılmış (Kahire 1275, 1280; Bulak 1270, 1290), ayrıca Abdülkâdir Salâhiyye ve Subhî Habbâb tarafından tahkik edilerek yayımlanan eser (Dimaşk 1988), Muhtâr Hâşim tarafından da neşredilmiştir (Dimaşk 1410/1989). Eseri Garcin de Tassy *Les oisseaux et les fleurs* (Paris 1821), Daniel Beresniak *Révélation des secrets des oisseaux et des fleurs* (Monoco 1990) adıyla Fransızca'ya tercüme etmiştir. Almanca tercümesi *Stimmen aus dem Morgenlande* adıyla Peiper tarafından gerçekleştirilmiştir (Hirschberg 1850). 2. *el-Kavlü'n-nefis fi teflîsi İblîs (Teflîsü İblîs)*. Şeytanla müellif arasında bir diyalog ve tartışma şeklinde kaleme alınan eser, İbnü'l-Cevzî'nin *Telbîsü İblîs*'ine reddiye olarak kaleme alınmış küçük bir risâledir. Eserde, *Telbîs*'te yer alan ve bazı tasavvufî görüş ve uygulamaların şeytanın faaliyetlerine yardımcı olduğunu, insanları saptırıp dinden çıkardığını ileri süren iddialara karşı Allah'ın vefî kullarına şeytanın etkili olamayacağı ana fikri işlenir. Kahire'de yayımlanan eserin (1277) bir nüshası yanlışlıkla Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye nisbet edilmiştir. Eser ayrıca Ebû Üsâme Sâlim b. İd el-Hilâlî (1409/1989 [Mektebetü İbni'l-Cevzî]) ve Muhammed İbrâhim Selîm (Kahire 1410/1990) tarafından da yayımlanmıştır. 3. *Hallü'r-rumûz ve mefâtihu'l-künûz*. Vaaz ve irşad üslûbunun hâkim olduğu eserin özellikle Hallâc hakkındaki görüş ve yorumları ihtiva eden bölümleri

ilginçtir. Şiirler ve kıssalar eserin edebî dokusu içinde önemli bir yer tutmaktadır. Eser yanlış olarak İzzeddin b. Abdüsselâm es-Sülemî'ye nisbet edilerek yayımlanmış (Kahire 1317; Tanta, ts.), daha sonraki bazı araştırmalarda da bu hata tekrarlanmıştır (İzzeddin b. Abdüsselâm, *Mecâzü'l-Kur'ân*, neşredenin girişi, s. 33-34). 4. *er-Ravzü'l-enîk ve'l-va'zû'r-reşîk*. Metinde İbn Gânim hakkında kullanılan "kaddesellâhu rûhahû" vb. ifadeler, esere müellifin ölümünden sonra öğrencileri tarafından eklenmiş olmalıdır. 5. *el-Fütûhâtü'l-ğaybiyye fi'l-esrârî'l-kalbiyye*. On dört bölümden oluşan bu eserinde müellif şahsî müşahedelerini ve tasavvufî tecrübelerini ifade etmektedir. 6. *Şeceretü'l-îmân*. Eserde varlık, kâinat ve yaratılış mertebeleriyle ilgili tasavvufî terimler açıklanmaktadır (son üç eserin yazma nüshaları için bk. *DMBİ*, IV, 355).

Müellifin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Keşfü'l-esrâr ve menâkıbü'l-ebâr ve mehâsinü'l-ağ-yâr*, *Fi Şerhi hâli's-şahâbe ve'l-evliyâ'*, *Menâzil* (Brockelmann, *GAL*, I, 451), *Kitâb fihî tûruku'l-vesâ'il ve temellükü's-sâ'il*, *Müfâharatü'l-ezhâr ve'n-nebâtâtü'n-nâdirât ve mucâheretü'l-ağ-yâr ve'l-cemâdâtü'n-nâtikât*, *Kitâbü's-Şağâra fi't-tasavvuf*, *el-Ecvibetü'l-kâtî'a li-hücceti'l-huşûmî'l-vâkı'a fi küllü'l-ülûm*, *Risâle fi şerhi hadîsi's-seb'a el-lezîne yüzhiruhumu'llâh fi zühûrih*, *Kitâbü'l-Mecâz* (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 808-809). İbn Gânim'in ayrıca bir ciltlik Kur'an tefsiri, iki ciltlik divanı, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserine bir muhtasarı ve bazı âyetlerin tefsirine dair bir çalışması olduğu zikredilmektedir (Yûnîni, IV, 26-27).

BİBLİYOGRAFYA :

İzzeddin İbn Gânim, *Keşfü'l-esrâr 'an hikemi't-tuyûr ve'l-ezhâr* (nşr. Muhtâr Hâşim), Dimaşk 1410/1989, neşredenin girişi, s. 5-31; İzzeddin b. Abdüsselâm, *Mecâzü'l-Kur'ân* (nşr. M. Mustafa b. el-Hâc), Trablus 1401/1992, neşredenin girişi, s. 33-34; a.mlf., *Muhtasarü'l-fevâ'id fi ahkâmî'l-makâsid* (nşr. Sâlih b. Abdülazîz Âl Mansûr), Riyad 1417/1997, neşredenin girişi, s. 69, 80-82; Yûnîni, *Zeylû Mir'âti'z-zamân*, Haydarâbâd 1960-61, III, 59-61; IV, 13-27, 148-149; Yâfîi, *Mir'âti'l-cenân*, V, 190; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XIII, 289; *Keşfü'z-zunûn*, I, 463; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, V, 362; Brockelmann, *GAL*, I, 450-451; *Suppl.*, I, 808-809; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 128; Ömer Mûsâ Bâşâ, *Târîhu'l-edebî'l-Arabî: el-ğarû'l-Memlûkî*, Dimaşk 1409/1979, s. 455-472; Fârûk Abdülmü'tî, *el-İz b. 'Abdisse-lâm: sultânü'l-ülemâ'*, Beyrut 1413/1993, s. 85-87, 93-96; "İbn Gânim", *El²* (İng.), III, 772; Ahmed Bâdkûbe Hezâve, "İbn Gânim", *DMBİ*, IV, 354-355.

İLHAN KUTLUER